

Կ Ե Ն Ս Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն Գ Ի Ծ Ե Ր

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ, Տ. ԿԻՒՐՆՂ, ՍՐԲ. ԱՐԲԵՊՍ. ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆԻ

Հանգուցեալ Տ. Կիւրեղ Պատրիարք ծնած է ի Նոր-Ջուղա (Պարսկաստան) 1895 Յունուար 6-ին եւ մկրտուած 15-ին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ աւագանին մէջ, ծնուամբ իր հօրաքրոջ ամուսնոյն Տէր Հմայեակ Քհնյ. Մինասեանի եւ կոչուած Տիգրան:

Վեցերորդ գաւակն է Նոր-Ջուղայիցի Տէր Մարտոջ Աւագ Քհնյ. Խարայէլեանի եւ Տիրուհի Մերջանի, ծնեալ ինչանեան, երկուքն ալ այժմ հանգուցեալ:

Ունեցած է հինգ քոյրեր եւ մէկ եղբայր — Մարթա, Մարիամ, Ղազարոս, Դշխոյ, Նիխաբեթ եւ Տիգրանուհի, բոլորն ալ ամուսնացած եւ զաւակներու տէր, բացի Նիխաբեթէն որ երկարամեայ ուսուցչական պաշտօնավարութենէն յետոյ ի Կալկաթա. եւ ի Նոր-Ջուղա Սարկաւագուհի ծնունդըրուած է Ատրպատականի Թեմակալ Գերաշտորն Տ. Ներսէս Արքեպիսկոպոս Մէլիքթեանի ծնօրով եւ այժմ կը կառավարէ Նոր-Ջուղայի Ս. Կատարինեան երեւուկէս դարեան կուսանաց վանքը:

Հոգելոյս Պատրիարքը իր նախնական կրթութիւնը ստացած է յաջորդաբար Նոր-Ջուղայի Ս. Կատարինեան, Գէորգ Քանանեան եւ Կեղրտնական վարժարաններու մէջ 1900 - 1907:

1907-ին կը զրկուի Մաղրաս, հօր մօտ, եւ կը շարունակէ իր ուսումը St. Joseph եւրոպական վարժարանին մէջ: 1908-ին հօր հետ կը տեղափոխուի Կալկաթա եւ կը մտնէ տեղւոյն Հայոց Մարդասիրական Տեմարանը իբրեւ գիշերօթիկ աշակերտ:

1911-ին Գէորգ Թուրեանի տեսչութեան օրով կ'աւարտէ Տեմարանի ընթացքը եւ նոյն տարւոյն մէջ Կալկաթայի Համալսարանի Matriculation քննութեան մէջ յաջողութեամբ ձեռք կը բերէ Համալսարանի Վկայականը: Գէորգ Թուրեան որ իր երիտասարդութեան երուսաղէմի ժառանգաւորացին աշակերտած՝ դասընկեր եղած է Հոգելոյս Մեսրոպ Ս. Պատրիարքի, Տեմարանի աշակերտութեան յաճախ կը պատմէ եղբր նաեւ իր երուսաղէմի կեանքէն, եւ այն օրերէն իսկ Նորին Ամենապատուութեան մէջ կը ծնի Հայ երուսաղէմի սէրը: Նորին Ամենապատուութիւնը իր հօրը հաճութեամբ 1911-ին Կալկաթայի Bishop's College կը մտնէ Աստուածաբանական դասընթացքի հետեւելու: Իբրեւ նախապատրաստութիւն ընդհանուր զարգացման համար կը հետեւի նախ Համալսարանի Intermediate Arts-ի բարձրագոյն դասընթացքին եւ կ'աւարտէ զայն: Այնուհետեւ կը պատրաստուի սարկաւագական ձեռնադրութեան համար օգտուել կարենալու Bishop's College-ի կանոնական մասնաւոր տրամադրութիւններէն: Այդ օրերուն սակայն վրայ կը հասնի 1914-ի Մեծ Պատերազմը եւ կը խափանէ իր ծրագիրը:

Բայց, շուտով Կալկաթայի Մարդասիրական Տեմարանի Հոգաբարձութեան կողմէ ուսուցչութեան կը հրաւիրուի եւ կը ստանձնէ այդ պաշտօնը, յարմար ժամանակներու վերապահելով իր կեանքի բուն նպատակին իրագործումը:

1916-ի վերջերը Հնդկաստան կը ժամանէ Հոգելոյս Թորգոմ Ս. Պատրիարքը, իբրեւ Հնդկահայոց Կաթողիկոսական Նուիրակ: Եւուոով կը ծանօթանայ Տեմարանի ուսուցիչ Պր. Տիգրանի հետ եւ առաջին օրէն կը համակրի: Տեմարան կ'այցելէ, դասա-

ւանդութեանց ներկայ կը գտնուի եւ ի միջի այլոց յատկապէս կը գնահատէ նաեւ անոր աշխատանքները :

Հոգեւոյս Սրբազանի ներկայութիւնը քնականաբար առիթ կը ստեղծէ որ Պր. Տիգրան վերադառնայ իր փայփայած նպատակին : Սարկաւազական ձեռնադրութեան խնդրանք կը ներկայացնէ : Խնդրանքը ընդունուելով հանդերձ, ի յարգանս եկեղեցական կարգապահութեան՝ կը տեղեկացուի Մայր Աթոռ, անկէ ստանալու համար պաշտօնական արտօնութիւնը : Ժամանակ մը վերջ, երբ Սրբազան Նուիրակը կը պատրաստուի Ռանգուն մեկնիլ, կը հրաւիրէ զինք որ միանայ իր առաքելութեան : Ռանգուն հասնելէն երեք ամիսներ վերջ հեռագրաւ կը կրկնէ այդ հրաւերը, Սինկափուրի մէջ հանդիպելու կարգադրութեամբ : Հոգեւոյս Սրբազանը հրաւերը կ'ընդունի ու կը բաժնուի իր սիրելի ձեմարանէն եւ աշակերտներէն :

1917-ի Մայիս 1-ին՝ տասներկու օրերու տաժանելի ծովային ճամբորդութիւնէ վերջ, կը հասնի Սինկափուր : Ամիս մը վերջ կը հասնի նաեւ Սրբազան Նուիրակը իր երկու ուղեկիցներով : Վերջինները կը բաժնուին եւ կը մեկնին դէպի Եգիպտոս Սէյլանի ճամբով եւ անոնց պաշտօնները կը փոխանցուին Հոգեւոյս Պատրիարքին Զոյգ պաշտօններու վրայ կ'աւելնայ նաեւ Սրբազան Նուիրակին առուջութեան հոգը, որ ծանր հանգամանք ստացած էր արդէն : Հոգեւոյս Պատրիարքը Սրբազան Նուիրակի առաքելութեան եւ կեանքի ապահովութեան համար ոչ մէկ զոհողութեան առջեւ կ'ընկրկի ի սպաս դնելով իր երիտասարդութեան ամբողջ կորովը : Այս բոլորանուէր յարգանքն ու սէրը այնչափ խորունկ տեղ կը գրաւէ իր մէջ որ կը մնայ տեւականօրէն մինչեւ Եգիպտոս-Երուսաղէմ, եւ մինչեւ անոր կեանքի վերջին վայրկեանը՝ քսաներեք տարիներ :

Սինկափուրէն կը ճամբորդեն Ճափա, Սումատրա, վերստին Սինկափուր, Ռանգուն եւ Կալկաթա, ուր կ'ընդունուի Ս. Էջմիածնէն սպասուած սարկաւազական ձեռնադրութեան կոնդակը՝ ստորագրուած Գէորգ Ե. Վեհափառ Հայրապետէն :

Հանգուցեալ Թորգոմ Սրբազան Կալկաթայէն կը մեկնի դէպի Պոմպէյ իր անբաժան ընկերով եւ անկէ ալ դէպի Ճիպուրի, սակայն Կարմիր Ծովի մէջ սաստիկ տենդի բռնուելով՝ նախ թշչի խորհրդով ճամբան կը շարունակէ դէպի Փօթթ-Սայդ, ուր կը հասնի անվտանգ 21 Մարտ 1918-ին եւ կ'ուղեւորի Գահիրէ :

Հոգեւոյս Պատրիարքը Գահիրէի մէջ ուսուցիչ կը կարգուի Գալուստեան Ազգային Վարժարանին եւ քարտուղար Առաջնորդարանին : Այդ զոյգ պաշտօնները կը վարէ շարունակաբար երեք տարիներ եւ երկու Հաստատութեանց կողմէ ալ գնահատութեան կ'արժանանայ իր արդիւնաւոր եւ հաւատարիմ գործունէութեան համար :

1921-ի Սեպտեմբերին երբ Հանգուցեալ Թորգոմ Սրբազան Երուսաղէմ կուգայ Միջագետքի հայ որբերը հոն փոխադրելու մասնաւոր պաշտօնով, Ն. Ամենապատուութիւն կ'ընկերանայ Սրբազանին իրեն անոր անձնական քարտուղարը, հաստատուելիք որբանոցի աշխատանքներուն համար : Այդ առթիւ կ'արժանանայ Սմէն. Դուրեան Պատրիարքի սիրոյն եւ համակրանքին եւ անոր առաջարկով ինչպէս նաեւ Մեսրոպ, Դաիթ եւ Մատթէոս վարդապետներու փափաքով, կը մտնէ Սրբոց Յակոբեանց Միաբանութեան շարքին մէջ 24 Հոկտեմբեր 1921-ին : Երկու ամիս վերջ սարկաւազ կը ձեռնադրուի Տ. Սկրտիչ Արքեպիսկոպոս Աղանունիէն : Ու, Առաջին օրէն իսկ իրեն կը յանձնուին ուսուցական պաշտօն՝ Ժառանգաւորաց Վարժարանի մէջ, եւ քարտուղարութիւն՝ Ս. Աթոռոյ Դիւաններուն : 1922-ին կ'ընտրուի Փռն-Ատենադպիր Միաբանական Ընդհ. Ժողովին եւ ապա Ա. Ատենադպիր :

1923 Յուլիս 10-ին արեղայ կը ձեռնադրուի ձեռամբ Ամեն. Դուրեան Ս. Պատրիարքի՝ Ս. Յակոբայ Տաճարին մէջ, Մամբրէ Եպս. Գալֆայեանի հետ՝ այժմ ի Գալիֆօրնիա եւ կը կոչուի Կիւրեղ :

1924 Յուլիսին կը կարգուի Փոխ-Տեսուչ Ժառ. Վարժարանի եւ ազգային երկսեռ Նախակրթարանի. 1927-ի Մայիսին կը նշանակուի Տեսուչ՝ Զեռազրաց Մատենադարանի. 1928-ի Նոյեմբերին Վարդապետական մասնաւոր գաւազանի աստիճանէ իջ տաւանայ Հոգեւոյն Տ. Մեսրոպ Սրբազանէն եւ լանջախալով եւ ծաղկեայ փիլոսոփ կը պատուուի Դուրեան Պատրիարքէն:

1929-ի Օգոստոսին կ'ընտրուի անդամ Տնօրէն Ժողովոյ եւ կը շարունակէ մինչեւ 1932. 1930-ի Մայիսին կը կարգուի միանգամայն Տեսուչ Ժառ. Վարժարանի եւ Ընծայարանի եւ Սրբոց Թարգմանչաց Ազգ. Երկսեռ Նախակրթարանի: Առաջինը կը վարէ մինչեւ 1932 Հոկտեմբեր, իսկ երկրորդը մինչեւ 1939 Հոկտեմբեր:

Հոգեւոյն Տ. Թորգոմ Սրբազանի Պատրիարք ընտրուելուն առթիւ 1931-ի Հոկտեմբերին Գահիրէ գացող Հրաւիրակ Յանձնախումբին անդամներէն մին կ'ըլլայ:

1932-ի Հոկտեմբերին կը նշանակուի Մատենադարանապետ Ս. Աթոռոյ Կիւլպէնկեան Մատենադարանի, պաշտօն մը որ Դրւագրաց Մատենադարանապետութեան հետ կը վարէ մինչեւ 1939:

1933-ի Օգոստոսին անդամ կը նշանակուի Ս. Աթոռոյ Գանձատան Յանձնախումբին:

1939 Ապրիլին Հոգեւոյն Մեսրոպ Պատրիարքի պատրիարքական ընտրութեան առաջին հաջորդական ցանկի մէջ կ'անցնի 30 ծայնով գրաւելով երկրորդ տեղը: Նոյն տարուան Մայիսին կ'ընտրուի Լուսարարապետ: Յուլիսին Հոգեւոյն Ս. Պատրիարքէն կը օտարոյն Մայրաքոյն Վարդապետական աստիճան: 1941-ի Փետրուարին Միաբանական Ընդհ. Ժողովը 28 քուէով Եպիսկոպոսութեան աստիճանի արժանաւորութեան որոշում կուտայ եւ Հոգեւոյն Ս. Պատրիարքէն կ'ընդունի Եպիսկոպոսական Վկայականը: — Նոյն տարուան Ապրիլին Ս. Էջմիածին կ'ուղևորի իրեն Ս. Աթոռոյ Պատուիրակ մասնակցելու կաթողիկոսական ընտրութեան եւ Եպիսկոպոս Ժողովուրդի:

1944-ի Յուլիսին Հոգեւոյն Տ. Մեսրոպ Ս. Պատրիարքի մահէն վերջ միաժամանակ թեմամբ Տեղապահ կ'ընտրուի Միաբանական Ընդհ. Ժողովի կողմէ՝ իսկ Հոկտեմբերին՝ Պատրիարք, ծայնորու բացարձակ առաւելութեամբ:

Դժնդակ հանգամանքներ, եւ մեծ աղէտներ գուգադիպեցան իր պատրիարքութեան: Վերջին աղէտը եղաւ իր մահը, Պէյքութի Ամերիկեան Հիւանդանոցին մէջ՝ ողորմաբար վրայ կատարուած գործողութեան մը պատճառաւ, այնպէս որ Տ. Կիրեղ Պատրիարքը չկրցաւ իրականացնել ինչ որ կ'սպասուէր իրմէն:

Աւելի բախտաւոր օրերու մէջ գուցէ ան կարենալ ընել աւելին, քան ինչ որ իրեն պատեհութիւն տրուեցաւ ընելու, սակայն ան ջանաց հաւատարիմ մնալ միշտ իր կոչումին եւ այդ մխիթարութեամբ փակեց իր աչքերը:

